

УДОСКОНАЛЕННЯ НАВИЧОК ПИСЬМА І РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Світлана Ревуцька

канд. пед. наук, доцент кафедри філології, перекладу та стратегічної комунікації

Національної академії Національної гвардії України (61000, Харків,

Захисників України, 3);

e-mail: svetrev2014@gmail.com;

orcid: <https://orcid.org/0000-0002-6568-236X>

У статті розглядається важливість удосконалення навичок письма одночасно із розвитком критичного мислення. Незважаючи на значні досягнення щодо розв'язання цього питання, дослідження критичного мислення й окремих його аспектів як комплексного феномену, як необхідного складника процесу вдосконалення навичок письма залишаються актуальними, й інтерес до цієї теми не зменшується. Мета статті – обґрунтувати необхідність комплексної роботи з удосконалення навичок письма із застосуванням цілісного підходу, який повинен базуватися на одночасному формуванні у студентів вищої школи як навичок письма, так і навичок критичного мислення, описати техніки і технології навчання, ефективні для розвитку письма іноземною мовою із застосуванням навичок критичного мислення.

Аналізується Комплекс з удосконалення навичок письма на основі цілісного підходу, розроблений для студентів вищої школи, які вивчають іноземну мову. Основні вимоги до застосування Комплексу такі: граматична компетентність має бути в основному сформована; навички критичного мислення повинні відповідати супровідним ментальним операціям; обов'язковим є опрацювання слів та словосполучень, які використовуються для логічного переходу до подання нової інформації; необхідним є формування навичок співпраці, розвитку самоорганізації із залученням цифрових інструментів; обов'язковим є опрацювання технік, що тренують контроль емоцій, здатність ефективно спілкуватися під тиском, зберігаючи нейтралітет.

Надається детальний перелік технологій, що входять до складу Комплексу з удосконалення навичок письма на основі цілісного підходу, який передбачає 3 етапи (накопичення інформації з різних джерел; дослідження й обробка інформації; висновок, визнання та аналіз помилок, прийняття рішення), і відповідають основним вимогам щодо

розвитку критичного мислення під час удосконалення навичок письма на заняттях з іноземної мови у закладах вищої освіти.

Ключові слова: дискурсивна комунікативна компетентність, критичне мислення, ментальні операції, навички письма, продуктивні види мовленнєвої діяльності.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Письмо будь-якою мовою як вид мовленнєвої діяльності передбачає здатність передавати думки у письмовій формі. Для того, щоб текст, написаний іноземною мовою (L2), був зрозумілим для реципієнта, потрібно, щоб думки не тільки були коректно викладені засобами L2. Думки мають бути і наповнені змістом, і сформульовані зв'язано, і критично переосмислені автором, який повинен перш ніж висловитися, порівняти свою точку зору із кількома іншими та опрацювати власні помилки. Ці вимоги навряд чи будуть дотримані, якщо в автора тексту, у того, хто пише, недостатньо розвинуте критичне мислення (КМ). Письмо та КМ – це взаємозалежні процеси. Спроба навчити письма без залучення КМ перетворює цей процес на механічну дію, яка не призводить до створення якісного тексту. Процес КМ охоплює різноманітні ментальні операції (МО) на кількох рівнях. Відповідно до певного набору МО повинні бути сформовані вміння та навички КМ (Critical Thinking Skills). І тільки за умови, що автор тексту все це вивчав і тренував, написаний ним текст зможе виконати свою комунікативну функцію у повному обсязі. Тобто, розвиток КМ – це не просто важливий, це невід'ємний складник процесу вдосконалення навичок письма на заняттях з іноземної мови.

Процес розвитку КМ відбувається у межах удосконалення дискурсивної компетентності (зв'язність і узгодженість), однієї з чотирьох (граматичної, соціолінгвістичної, дискурсивної, стратегічної), визначених Мерріл Кенейл (Canale) та Мері Свейн (Swain) як компоненти загальної комунікативної компетентності. Дискурсивну компетентність можливо вдосконалювати, коли вже відбулися і розвиток, і посилення такого компонента загальної комунікативної компетентності, як граматична компетентність.

Удосконалення навичок письма у тих, хто вивчає L2, потребує цілісного підходу, який повинен базуватися на одночасному формуванні, а потім розвитку як навичок письма, так і навичок КМ.

Аналіз актуальних досліджень. Питання розвитку КМ під час вивчення іноземної мови досить широко висвітлено у багатьох

наукових публікаціях, а також у спеціалізованих навчальних посібниках [4; 10; 15].

Науковці детально вивчають роль КМ та його взаємозв'язок із розвитком продуктивних мовленнєвих навичок через різні підходи до навчання письма [18; 19]. Активно впроваджується ідея сприяння розвитку КМ за допомогою трансформаційних підходів до навчання, які заохочують студентів протистояти вкоріненим переконанням і розвивати глибші рефлексивні навички, що є ключовим для вдосконалення комунікаційних здібностей в освітньому середовищі [13]; розроблюються практики для вдосконалення навичок письма, що тісно пов'язані з розвитком КМ [13; 14].

Останнім часом дослідники підкреслюють важливість інтеграції КМ у процес навчання письма на різних рівнях освіти, пропонуючи як традиційні, так й інноваційні методики. Наприклад, О. Кравчук [3] систематизує методи активізації критичного мислення у студентів під час формування навичок письма, зокрема, через аналітичне опрацювання текстів; Л. Панченко [6] у своїх дослідженнях аналізує роль навичок КМ у розвитку письмової комунікації та презентує методи, які стимулюють до аналітичного підходу у створенні текстів; С. Сирота [9] пропонує залучати навчальні стратегії, що орієнтуються на критичний аналіз інформації під час написання текстів.

М. Свейн (Swain) і С. Лапкін (Larkin) підкреслюють важливість «вихідної» діяльності (output) у процесі навчання мови, де учні, працюючи над письмовими завданнями, усвідомлюють власні прогалини в знаннях та здійснюють рефлексію над мовними структурами. Цей підхід стимулює мовне експериментування і гіпотезування [18].

Науковці активно досліджують процеси та інструменти, що використовуються для організації веб-колаборативного письма (колективне онлайн-створення тексту, яке супроводжується обміном ідеями та зворотним зв'язком), а також пропонують аналіз, як таке навчання сприяє покращенню індивідуального письма в умовах засвоєння L2. Так, Д. Біковські та Р. Вітанге [11] вивчають, як саме веб-колаборативне навчання може сприяти вдосконаленню індивідуальних навичок письма у тих, хто засвоює L2; автори розглядають різні підходи до колаборативного письма

онлайн та їхній вплив на розвиток письмових навичок. Т. Вамбсганс [19] аналізує використання технологій штучного інтелекту для покращення кооперативного письма.

Незважаючи на значні досягнення, дослідження КМ й окремих його аспектів як комплексного феномену, як необхідного складника процесу вдосконалення навичок письма залишаються актуальними, й інтерес до цієї теми не зменшується.

Мета статті – обґрунтувати необхідність комплексної роботи з удосконалення навичок письма із застосуванням цілісного підходу, який повинен базуватися на одночасному формуванні як навичок письма, так і навичок КМ у студентів вищої школи; описати техніки і технології навчання, ефективні для розвитку письма іноземною мовою із застосуванням навичок КМ.

Викладення основного матеріалу. Цілісний підхід до вдосконалення навичок письма передбачає одночасне формування і навичок письма, і навичок КМ. Щоб такий підхід працював, він має відповідати певним вимогам. Розглянемо 5 із них.

По-перше, процес розвитку КМ повинен відбуватися у межах удосконалення дискурсивної компетентності (зв'язність і узгодженість), коли формування граматичної компетентності вже відбулося.

По-друге, навички КМ мають відповідати супровідним МО. Серед МО, що обслуговують КМ, найважливішими є такі: накопичення інформації з різних джерел, її детальне дослідження (включаючи аналіз порівнювання тієї ж самої інформації, але отриманої з різних джерел, її оцінювання, структурування, відбір, перевірку можливих варіантів, обґрунтування тощо), формулювання висновків, визначення та оцінка помилок (включаючи самооцінку), а також прийняття рішень. Щодо списку вмінь та навичок КМ, то дослідники, як правило, відносять до них такі: сприймати нові ідеї, визначати необхідну інформацію, виділяти головне з більш ніж одного джерела інформації, зіставляти різні погляди та точки зору, належним чином аналізувати отримані дані, відрізняти факти від думки, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, бачити невизначеність та помилковість суджень, які пропонуються іншими; знаходити і наводити аргументи, оцінювати їх доречність і точність, коригувати припущення з урахуванням нових доказів, знаходити способи вирішення проблем, робити висновки, аналізувати й

перевіряти їх на практиці, передбачати наслідки, обирати власну позицію та обґрунтовувати її доцільність у конкретній ситуації, збалансовувати логіку та емоції, визнавати та опрацьовувати помилки та ін.

По-третє, продукт письма як виду мовленнєвої діяльності повинен бути створений відповідно до вимог дискурсивної компетентності (зв'язність і узгодженість). Тому обов'язковим є опрацювання слів та словосполучень, які використовуються для логічного переходу до подання нової інформації (*linking devices/transitions*). Ці мовні засоби допомагають тому, хто пише, рухатися від однієї думки до іншої і будувати зв'язні відношення між частинами тексту. Категорії перехідних слів і фраз розрізняються відповідно до наміру того, хто пише (зв'язати ідеї, узагальнити послідовність подій, сповістити про зміну тощо).

Наступна вимога пов'язана з формуванням навичок співпраці, розвитку самоорганізації. У сучасних умовах, коли цифрові технології та штучний інтелект пропонують надзвичайно широкі можливості, зробити це неважко.

П'ята вимога пов'язана з тим фактом, що формування навичок КМ ще не означає, що КМ буде функціонувати в будь-якій ситуації. Навіть у випадку, коли КМ сформоване, є фактори, що впливають на те, чи буде функціонувати КМ у повному обсязі. Один із цих факторів – емоції. Потрібно опрацьовувати й емоційний контроль, і вміння фокусуватися на аргументах, а не на емоціях; зберігати емоційну дистанцію; аналізувати різні точки зору без емоційної залученості, зосереджуючись на логіці та доказах; розпізнавати маніпулятивні елементи, формуючи об'єктивний підхід; ефективно спілкуватися під тиском, зберігаючи нейтралітет, тощо.

Таким чином, комплексна робота з удосконалення навичок письма потребує цілісного підходу, який повинен базуватися на одночасному формуванні як навичок письма, так і навичок КМ. Для цього ми розробили *Комплекс з удосконалення навичок письма на основі цілісного підходу*, який задовольняє таким основним вимогам:

1) граматична компетентність (слова та правила) має бути в основному сформована;

2) у техніках на вдосконалення навичок письма повинна бути відповідність навичок КМ певним супровідним МО;

3) обов'язковим є опрацювання слів та словосполучень, які використовуються для логічного переходу до подання нової інформації (linking devices/ transitions);

4) необхідним є формування навичок співпраці, розвитку самоорганізації із залученням цифрових інструментів;

5) обов'язковим є опрацювання технік, що тренують контроль емоцій, здатність ефективно спілкуватися під тиском, зберігаючи нейтралітет.

Зазвичай основні МО науковці розподіляють з урахуванням триступеневої методики таким чином: актуалізація – усвідомлення – рефлексія [1; 2; 5; 8]. Відповідно до цього *Комплекс з вдосконалення навичок письма на основі цілісного підходу* складається з 3-х етапів: 1) накопичення інформації з різних джерел; 2) дослідження / обробка інформації (порівняння, аналіз, оцінка, впорядкування; відсортування; тестування різних точок зору, різних можливостей та обґрунтування); 3) висновок, визнання та аналіз помилок, прийняття рішення.

На початковому етапі розвитку навичок КМ основна увага приділяється накопиченню інформації з різних джерел. Оскільки процес КМ охоплює різноманітні МО на кількох рівнях, відповідно до певного набору МО повинні бути сформовані вміння та навички КМ (Critical Thinking Skills). Нижче в таблиці наведені навички КМ, характерні для початкового етапу формування МО.

Mental Operations	Critical Thinking Skills
Накопичення інформації з різних джерел	Сприймати нові ідеї, визначати необхідну інформацію більш ніж з одного джерела; вміння виокремлювати важливу інформацію (аналіз) та будувати цілісний огляд (синтез); вміння відокремлювати значущу інформацію від другорядної та розуміти контекст даних; структурувати інформацію та робити акцент на ключових аспектах теми; відрізнити факт від думки.

Таблиця 1. Етап 1.

Table 1. Stage 1.

Крім постійно задіяних на початковому етапі технік та технологій у їхньому письмовому форматі («*Мозковий штурм*»,

«K-W-L / Знаю – хочу знати – дізнався», «Прогнозування за ілюстрацією», «Асоціація», «Товсті / тонкі питання», «Дерево припущень») слід обов'язково використовувати такі:

- *Аналіз і синтез певної інформації з одного джерела.* Студентам пропонується прочитати текст і виокремити ключові ідеї та аргументи; після цього вони повинні або виділити основні думки і написати короткий огляд, де буде висвітлено основні аргументи, але без деталей; або написати коротке резюме, в якому критично оцінити прочитане; або написати список запитань, які виникають під час читання, на ці запитання потім інші студенти мають відповісти письмово.

- *Аналіз і синтез тієї ж самої інформації з кількох джерел.* Студентам пропонується прочитати вже кілька текстів на одну тему, але з різних джерел. Після прочитання текстів студенти повинні виконувати ті ж самі завдання, що і при опрацюванні інформації з одного тексту, але вже з кількома текстами. До цих вправ додаються такі: *робота з картами знань (mind mapping):* треба створити карту знань, де в центрі буде головна тема, а від неї відходять підтеми та ключові ідеї з різних джерел; *пошук і сортування фактів:* слід знайти різні факти на одну тему в декількох джерелах та класифікувати їх за категоріями; *заповнення таблиці або чек-листа:* треба створити таблицю або чек-лист, де для кожного джерела буде коротко описано основну інформацію, цілі, ключові факти та надійність; *створення реферату чи інформаційного огляду:* слід написати короткий реферат або огляд, де потрібно узагальнити основні ідеї з різних джерел.

- *Написання есе (Description essay, Informative essay, Narrative essay).*

Наступний етап формування КМ передбачає дослідження, обробку інформації.

Mental Operations	Critical Thinking Skills
Дослідження (обробка) інформації; порівняння, аналіз, оцінка; упорядкування; відсортування; тестування різних точок зору, різних можливостей	Виділяти головне; зіставляти різні погляди, точки зору; належним чином зважувати дані; виявляти причинно-наслідкові зв'язки; знаходити і наводити

	аргументи; оцінювати доречність і точність аргументів; коригувати припущення з урахуванням нових доказів.

Таблиця 2. *Eman 2.*Table 2. *Stage 2.*

На цьому етапі крім традиційних технік та технологій («б капелюхів», «Zigzag», «Insert», «Карусель», «Ромашка Блума», «Створення концептуальних таблиць», «Фейк-чекінг» (письмове розслідування), «Опитування громадської думки» (аналіз результатів у письмовій формі)) слід використовувати такі:

- *Порівняння і зіставлення джерел інформації.* Студенти повинні порівняти два тексти (наприклад, статті) на одну тему, але з різними точками зору; студенти мають описати, які аргументи використовуються в обох текстах, де вони вагоміші, і який текст, на їхню думку, є більш переконливим.

- *Аналіз джерел інформації.* Студентам пропонуються декілька текстів або статей на одну тему з різних джерел (наприклад, наукова стаття, новинний матеріал, блог). Треба виділити ключові ідеї, порівняти подачу інформації та визначити, які джерела є більш надійними та чому.

- *Independent Essay writing* (написання таких незалежних есе, спільним для яких є потреба в чіткому висловленні думок, логічній структурі й аргументації: *Analitical essay* (аналітичне есе, в якому треба проаналізувати проблему, текст або ідею, розібравши її на складові), *Multiple-choices essay* (есе з вибором відповідей, в якому слід обрати один варіант із кількох запропонованих і обґрунтувати свій вибір), *Double Question essay* (есе з подвійним запитанням, в якому потрібно відповісти на два пов'язані між собою запитання і зробити висновок, що об'єднує обидві відповіді), *Advantages & Disadvantages essay* (есе «Переваги та недоліки»), *Agree & Disagree essay* (есе «Згода чи незгода»), *Argumentative essay* (аргументативне есе, в якому слід надати переконливі аргументи на підтримку своєї точки зору), *Comparison & Contrast essay* (есе «Порівняння та контраст»), в процесі написання якого слід порівняти дві або більше ідеї, об'єкти чи явища, вказавши схожість і відмінності), *Preference essay* (есе про уподобання, в якому необхідно описати власний вибір між двома або більше варіантами й пояснити його), *If / Imaginary essay* (умовне / уявне есе, в якому слід розглянути ситуацію, яка могла

б трапитися, або описати наслідки уявного сценарію), *Explanation essay* (есе-роз'яснення, під час написання якого слід пояснити, як щось працює або чому певне явище відбувається)).

- *Integrated essay writing* (на зразок *Integrated essay* з іспитів у форматі TOEFL, коли пропонується спочатку прочитати першу точку зору в тексті, а потім прослухати другу точку зору з лекції і проаналізувати обидві точки зору на предмет того, співпадають вони чи є протилежними).

- *Аналіз суперечливих тверджень*. Студентам пропонується два суперечливі твердження на будь-яку актуальну тему (наприклад, технологія, екологія або етика). Студенти повинні написати есе, де спершу коротко представлять обидві позиції, а потім проаналізують кожну з них, використовуючи аргументи «за» і «проти», та сформулюють свою власну позицію.

- «*За і Проти*» (*T-діаграма*). Студентам пропонується тема для письмового завдання. Вони повинні скласти T-діаграму, де в одному стовпчику запишуть аргументи «за», а в іншому – «проти». Після цього вони мають написати есе на основі цієї діаграми та сформулювати висновок, виходячи з критичного аналізу аргументів.

- *Дебати через письмо*. Студентів розбивають на дві групи. Одна група пише коротке есе з аргументами на користь якоїсь ідеї, а друга група — контраргументи. Після цього перша група повинна відповісти на контраргументи письмово, підкріплюючи свою позицію новими доказами.

Третій етап формування КМ передбачає вміння самостійно робити висновки, визнавати та аналізувати помилки і приймати рішення.

Mental Operations	Critical Thinking Skills
Обґрунтування, висновок, рефлексія, прийняття рішення	Знаходити способи вирішення проблем; робити висновки, аналізувати й перевіряти їх на практиці; передбачати наслідки; критично оцінювати тексти та виявляти в них слабкі місця або упередження; розуміти іншу точку зору та аргументувати її, навіть якщо вона протилежна власній; бачити невизначеність, помилковість суджень, які пропонуються іншими; бачити власні помилки, визнавати їх та

	виправляти; обирати власну позицію та обґрунтовувати її доцільність у конкретній ситуації.

Таблиця 3. Етап 3.

Table 3. Stage 3.

Крім традиційних технік та технологій («Сінквейн», «Кластер») можна використовувати такі:

- *Аналіз власних помилок* (у письмовій формі).
- *Передбачення наслідків* (у письмовій формі).
- *Essay writing* (написання таких незалежних есе: *Opinion essay, Discussion essay, Persuasive essay, Problem solution essay*).

- *Academic discussion / академічна онлайн-дискусія* (на зразок «Лист для академічної дискусії» з іспитів у форматі TOEFL: професор опублікував питання з певної теми, і деякі співгрупники відповіли, поділившись своїми ідеями; пропонується 10 хвилин, щоб надрукувати власне повідомлення, яке сприятиме обговоренню; повідомлення має бути ясным і зв'язним, а також має бути добре підкріплене аргументами та прикладами).

- *Написання від протилежного*. Студенти отримують тему, щодо якої вони вже мають сформовану думку, і повинні написати есе, захищаючи точку зору, протилежну власній. Це змушує їх глибше аналізувати аргументи та логіку іншої сторони. (Приклад: Якщо студент підтримує використання відновлювальних джерел енергії, він повинен написати есе, захищаючи позицію про необхідність використання викопного палива).

Якщо техніки та технології, що передбачають дотримання другої вимоги (навички критичного мислення повинні відповідати супровідним ментальним операціям), різні на кожному з 3-х етапів, то техніки і технології із дотриманням 3, 4 та 5 вимог на кожному етапі ті ж самі.

Щодо третьої вимоги про обов'язкове опрацювання слів та словосполучень, які використовують для логічного переходу до подачі нової інформації (*linking devices / transitions*), детальний аналіз їх можна знайти у [7]. Найбільш ефективною є техніка створення *причинно-наслідкових ланцюжків*. Її потрібно застосовувати на кожному з 3-х етапів.

Четверту вимогу про формування навичок співпраці допоможуть задовольнити *Інтернет-технології та інструменти, що сприяють ефективному обміну інформацією, поглибленню*

взаємодії між студентами, розвитку самоорганізації: Google Docs / Microsoft Word Online (студентам пропонують інструменти для спільної роботи над документами в режимі реального часу, що дозволяє їм працювати разом над текстами, коментувати роботи один одного, обговорювати ідеї, а також редагувати спільні документи, використовуючи вбудовані коментарі, можливість відстеження змін, пропозиції щодо правок); *Padlet* (студентам пропонуються зручні інструменти для створення інтерактивних дошок, де студенти можуть збирати інформацію з різних джерел, ділитися ідеями, обговорювати теми; платформа дозволяє публікувати текст, відео, посилання, зображення тощо, сприяючи колективному збору інформації та її аналізу); *Miro* (ця платформа надає можливість працювати над візуалізацією ідей та аналізом тем за допомогою інтерактивних дошок; студенти можуть використовувати віртуальні стікери для розміщення ідей, організувати інформацію, створювати ментальні карти тощо); *Mentimeter* або *Slido* (ці інструменти для інтерактивного опитування сприяють збору інформації та швидкому обміну ідеями в класі; вони дозволяють проводити опитування, збирати ідеї та оцінювати думки); *Scribble* або *Diigo* (ці платформи допомагають у зборі, зберіганні та анотуванні ресурсів з інтернету; студенти можуть додавати анотації, виділяти ключові моменти та зберігати корисні матеріали для майбутнього використання, що сприяє ефективному накопиченні інформації); *Trello* або *Asana* (для організації командних проєктів та розподілу завдань; ці інструменти дозволяють координувати процес написання робіт і ділити їх на етапи; зручні для роботи над груповими проєктами, де можна створювати завдання для кожного учасника, відстежувати прогрес, додавати коментарі та матеріали); *Flipgrid* (допомагає студентам записувати відео з обговоренням ідей або аналізом тем у письмовій формі; дає можливість обмінюватися відеоповідомленнями).

П'яту вимогу про необхідність емоційного контролю, здатність ефективно спілкуватися під тиском, зберігаючи нейтралітет, допоможуть задовольнити такі техніки і технології:

- *Рефлексія емоцій*. Після обговорення певної теми або перегляду відео студенти записують свої емоції та думки щодо почутого. Потім викладач пропонує написати, як ці емоції могли вплинути на розуміння матеріалу і як вони змінюються при поглибленому аналізі.

- *Беземоційний аналіз аргументів та контраргументів.* Студентам пропонується суперечлива тема. Вони мають створити аргументи «за» і «проти», а потім представити їх на обговоренні без емоційної залученості, зосереджуючись лише на логіці та доказах, не висловлюючи ніяких особистих упереджень.

- *Критичний аналіз новин або статей:* викладач пропонує студентам обрати новинну статтю або репортаж на іноземній мові та зробити аналіз, звертаючи увагу на емоційні прийоми, які використовує автор. Після цього обговорюється, як ці прийоми впливають на критичне сприйняття інформації.

- *Супроводження вправ певною музикою, відеосюжетами* з подальшим аналізом їхнього впливу на сприйняття інформації.

- *Вправи з mindfulness* (самоусвідомленість, сфокусованість) *перед дискусією:* перед початком обговорення теми у письмовому форматі студенти роблять коротку дихальну вправу, або їм пропонується кілька хвилин тиші для концентрації.

- *Виконання тих самих вправ у нейтральному емоційному стані й у зміненому* (посиленому чи послабленому).

Висновки. Роботу з удосконалення навичок письма під час занять з іноземної мови у студентів вищої школи слід проводити із застосуванням цілісного підходу, який повинен базуватися на одночасному формуванні як навичок письма, так і навичок КМ. Ця робота має носити комплексний характер. Основні вимоги до *Комплексу з удосконалення навичок письма* такі: граматична компетентність (слова та правила) повинна бути в основному сформована; у техніках на вдосконалення навичок письма має бути відповідність навичок КМ певним супровідним МО; обов'язковим є опрацювання слів та словосполучень, які використовуються для логічного переходу до подання нової інформації (*linking devices / transitions*); необхідним є формування навичок співпраці із залученням цифрових інструментів; обов'язковим є опрацювання технік, що тренують контроль емоцій.

Технології, які використовуються під час занять для розвитку навичок письма відповідно до навичок критичного мислення та супровідних ментальних операцій, можуть знайти застосування на всіх заняттях з іноземної мови у закладах вищої освіти.

Перспективи подальших досліджень полягають в адаптації проаналізованих технологій до цифрових платформ, а також у персоналізації навчання за допомогою штучного інтелекту, в

адаптації навчальних завдань відповідно до індивідуальних потреб студентів, їхнього рівня КМ і стилів навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Івлєва К., Рейда О., Гулієва Д. Впровадження технології розвитку критичного мислення у процесі викладання іноземної мови у вищій школі. *Іноземні мови*. №2/2021. С. 23-29. DOI: <https://doi.org/10.32589/1817-8510.2021.2.235676>
2. Коротка Н.В., Підколесна Л.А. Формування технологій критичного мислення при навчанні англійської мови в немовному вузі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2022. Вип. 16(84). С. 99-102. DOI: 10.25264/2519-2558-2022-16(84)-99-102
3. Кравчук О. Роль критичного мислення у навчанні письма на заняттях з іноземної мови. *Молодий вчений*. №9 (61). 2018. С. 40-44.
4. Критичне мислення на уроках англійської мови. Методичний посібник / Автор-упорядник: Калінська Г.В. Хмельницький, 2018. URL: <https://naurok.com.ua/kritichne-mislennya-na-urokah-angliysko-movi-5346.html> (дата звернення: 21.08.2024).
5. Маринченко Г.М., Моцак С.І. Формування критичного мислення студентів під час дистанційного навчання. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2021. № 4. С. 463-467. URL: <https://doi.org/10.36074/grail-ofscience> (дата звернення: 07.05.2024).
6. Панченко Л. Розвиток критичного мислення як складова формування навичок академічного письма. *Гуманітарні науки та освіта*. 2019. № 5. С. 72-78.
7. Ревуцька С.М. The use of Classroom routines in memorization and further development of communicative competence. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*. 2020. Вип. 37. С. 55-69. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2020-37-06>
8. Ревуцька С. Розвиток критичного мислення в процесі удосконалення навичок продуктивних видів мовленнєвої діяльності. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*. 2023. Вип. 43. С. 102-114. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2023-43-07>
9. Сирота С. Формування критичного мислення як основи навичок письма у навчанні іноземних мов. *Освітній простір: Нові перспективи*. 2021. № 3. С. 34-39.
10. Формування навичок критичного мислення на уроках іноземної мови: навчально-практичний посібник / О.С. Нікітченко, О.А. Тарасова. Харків: «Друкарня Мадрид», 2017. 104 с.

11. Bikowski D., Vithanage R. Effects of Web-Based Collaborative Writing on Individual L2 Writing Development. *Language Learning & Technology*. 2020. 24(1). P. 94-115.
12. Brookfield S. Critical Thinking & Learning in Adults: A Case Study in Transformative Learning on White Supremacy and White Racial Identity. *Critical Thinking and Reasoning: Theory, Development, Instruction, and Assessment*. Boston, MA. Netherlands: Brill Publishing. 2020. P. 114-130.
13. Elbow P. *Writing With Power: Techniques for Mastering the Writing Process*. 2nd ed. New York: Oxford UP, 1998.
14. Elder L., Paul R. The Thinker's Guide to How to Write a Paragraph: The Art of Substantive Writin. 2008. 58 p.
15. Hughes J., Dummett P. Critical Thinking in ELT: A Working Model for the Classroom. *National Geographic Learning*. 2019. 158 p.
16. Murawski L. Critical Thinking in the Classroom...and Beyond. *Journal of Learning in Higher Education*. 2014. № 10. P. 25-30.
17. Nickname Z., Royafar A. Critical thinking skills of undergraduate students of educational sciences at Tehran universities. *Utopía y Praxis Latinoamericana*. 2019. Vol. 24, núm. Esp. 6. P. 54-63. URL: <https://www.redalyc.org/journal/279/27962177007/html> (дата звернення: 21.03.2023).
18. Swain M., Lapkin S. Problems in Output and the Cognitive Processes They Generate: A Step towards Second Language Learning. *Applied Linguistics*. Volume 16, Issue 3, September 1995. P. 371-391. DOI: <https://doi.org/10.1093/applin/16.3.371>
19. Wambsganss, T., et al. Supporting Collaborative Writing with Artificial Intelligence: A Research Agenda to Overcome Collaboration Challenges in Writing. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*. 2020. 4(CSCW2). P. 1-20.

Стаття надійшла до редакції 26.09.2024.

Статтю рекомендовано до друку 25.11.2024.

Як цитувати: Ревуцька С. Удосконалення навичок письма і розвиток критичного мислення. *Вкладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*. 2024. Вип. 45. С. 73-89. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2024-45-05>

WRITING SKILLS IMPROVEMENT AND DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING

Svitlana Revutska

PhD in Pedagogics, Associate Professor,
Department of Philology, Translation and Strategic Communications,

National Academy of the National Guard of Ukraine
(61001, Kharkiv, Zakhisnykiv Ukrainy Square, 3),
e-mail: svetrev2014@gmail.com;
orcid: <https://orcid.org/0000-0002-6568-236X>

The article discusses the importance of improving writing skills along with the development of critical thinking. Despite significant achievements in this area, the study of critical thinking and its individual aspects as a complex phenomenon, as a necessary component of the process of improving writing skills, remains relevant. The interest in this topic will not diminish. The aim of the article is to substantiate the necessity of a comprehensive approach to writing skills improvement, that should be based on the simultaneous development of both writing skills and critical thinking skills for higher education students; to describe teaching techniques and technologies effective for the development of writing in a foreign language using critical thinking skills.

The process of developing critical thinking takes place within the framework of improving discourse competence (coherence and cohesion), one of the four components (grammatical, sociolinguistic, discourse, strategic) defined as parts of the general communicative competence.

Discourse competence can be improved when the development and strengthening of the grammatical competence component (words and rules) have already been completed.

As the work on improving writing skills in foreign language classes for higher education students is supposed to adopt a holistic and comprehensive approach the Complex for improving writing skills is offered. The main requirements for the Complex for improving writing skills are as follows: grammatical competence (words and rules) is supposed to be basically formed; critical thinking skills should correspond to the accompanying mental operations; it is mandatory to work on words and phrases that enable logical transitions between between pieces of information in narration ; it is mandatory to work on techniques that train emotional control, the ability to communicate effectively under pressure while maintaining neutrality; and the development of cooperation skills and self-organization with the use of digital tools is essential.

A detailed list of technics is offered that are parts of the Complex for Improving Writing Skills, which consists of 3 stages (1) accumulation of information from various sources; 2) research/processing of information (comparison, analysis, evaluation, ordering; sorting; testing different points of view, different possibilities and justification); 3) conclusion, recognition and analysis of errors, decision-making). The Complex for Improving Writing Skills aligns with the core requirements for fostering critical thinking while enhancing communicative competence in foreign language classes at higher education institutions.

Keywords: *discourse communicative competence, critical thinking, mental operations, productive skills, writing skills.*

REFERENCES

1. Ivlieva, K., Rejda, O., Gulieva, D. (2021). Technology implementation of critical thinking development in the process of teaching English in higher school. *Foreign languages*. №2/2021, pp. 23-29. DOI: <https://doi.org/10.32589/1817-8510.2021.2.235676> [in Ukrainian].
2. Korotka, N.V., Pidkolesna, L.A. (2022). Formation of critical thinking technologies in learning English in a non-lingual university. *Scientific Proceedings of Ostroh Academy National University: Philology Series*. 16(84), pp. 99-102. DOI: 10.25264/2519-2558-2022-16(84)-99-102 [in Ukrainian].
3. Kravchuk, O. (2018). The role of critical thinking in teaching writing in foreign language classes. *Young Scientist*, №9(61), pp. 40-44 [in Ukrainian].
4. *Critical thinking on English lessons. Study guide* (2018). Kalynska, H.V. Khmelnytskyi. Available at: <https://naurok.com.ua/kritichne-mislennya-naurokah-angliysko-movi-5346.html> [Accessed 21 Aug. 2024] [in Ukrainian].
5. Marynchenko, H.M., Motsak, S.I. (2021). Formation of students' critical thinking during distance learning. *International scientific journal "Grail of Science"*, № 4, pp. 463-467. Available at: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science> [Accessed 07 May 2024] [in Ukrainian].
6. Panchenko, L. (2019). Development of critical thinking as a component of academic writing skills formation. *Humanitarni nauky ta osvita* [Humanities and Education]. №5, pp. 72-78 [in Ukrainian].
7. Revutska, S.M. (2020). The use of Classroom routines in memorization and further development of communicative competence. *Teaching Languages at Higher Educational Establishments at the Present Stage. Intersubject Relations*. 37, pp. 55-69. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2020-37-06>
8. Revutska, S. (2023). Development of critical thinking in the process of improving productive communication skills. *Teaching Languages at Higher Educational Establishments at the Present Stage. Intersubject Relations*. 43, pp. 102-111. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2023-43-07> [in Ukrainian].
9. Syrota, S. (2021). Formation of critical thinking as the basis of writing skills in foreign language teaching. *Educational Space: New Perspectives*. 3, pp. 34-39 [in Ukrainian].
10. *Formuvannya navychok krytychnoho myslenia na urokakh inozemnoi movy: navchalno-praktychnyi posibnyk* [Formation of critical thinking skills on foreign language lessons: study guide]. (2017). O.S. Nikitchenko, O.A. Tarasova. Kharkiv: "Drukarnia Madryd" [in Ukrainian].

11. Bikowski, D., Vithanage, R. (2020). Effects of Web-Based Collaborative Writing on Individual L2 Writing Development. *Language Learning & Technology*. 24(1), pp. 94-115.
12. Brookfield, S. (2020). Critical Thinking & Learning in Adults: A Case Study in Transformative Learning on White Supremacy and White Racial Identity. *Critical Thinking and Reasoning: Theory, Development, Instruction, and Assessment*. Boston, MA. Netherlands: Brill Publishing. P. 114-130.
13. Elbow, P. (1998). *Writing With Power: Techniques for Mastering the Writing Process*. 2nd ed. New York: Oxford UP.
14. Elder, L., Paul, R. (2008). *The Thinker's Guide to How to Write a Paragraph: The Art of Substantive Writing*.
15. Hughes, J., Dummett, P. (2019). *Critical Thinking in ELT: A Working Model for the Classroom*. National Geographic Learning.
16. Murawski, L. (2014). Critical Thinking in the Classroom...and Beyond. *Journal of Learning in Higher Education*. № 10, pp. 25-30.
17. Nickname, Z., Royafar, A. (2019). Critical thinking skills of undergraduate students of educational sciences at Tehran universities. *Utopía y Praxis Latinoamericana*. Vol. 24, núm. Esp. 6, pp. 54-63. Retrieved from: <https://www.redalyc.org/journal/279/27962177007/html> [Accessed 21 March 2023].
18. Swain, M., Lapkin, S. (1995). Problems in Output and the Cognitive Processes They Generate A Step towards Second Language Learning. *Applied Linguistics*. Volume 16, Issue 3, September 1995, pp. 371-391. DOI: <https://doi.org/10.1093/applin/16.3.371>
19. Wambsganss, T., et al. (2020). Supporting Collaborative Writing with Artificial Intelligence: A Research Agenda to Overcome Collaboration Challenges in Writing. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*. 4(CSCW2), pp. 1-20.

The article was received by the editors 26.09.2024.

The article was recommended for printing 25.11.2024.

In cites: Revutska S. (2024). Writing skills improvement and development of critical thinking. *Teaching languages at higher educational establishments at the present stage. Intersubject relations*. 45, pp. 73-89. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2024-45-05> [in Ukrainian]